
Historia w liczbach i liczby w historii... Wokół powszechnego spisu ludności z 1921 roku

Dzieje spisów ludności i majątku sięgają czasów starożytnych. Ich opisy odnaleźć można w materiałach związanych z dziejami m.in. Imperium Rzymskiego, czy nawet na kartach Biblii. W średniowiecznej Anglii z polecenia Wilhelma Zdobywcy sporządzono kataster „Domesday Book” (XI w.), zaś pierwsze zestawienia statystyczne o podobnym charakterze w przedrozbiorowej Polsce sporządzono w II połowie XVIII wieku. W 2021 po raz kolejny Polacy objęci zostali spisem powszechnym.

Z tego też powodu za pośrednictwem naszej wystawy internetowej pragniemy przybliżyć wszystkim miłośnikom historii przykłady materiałów archiwalnych dotyczących wybranych spisów i opracowań statystycznych. Na pierwszy rzut oka wydawać się może, że tego typu źródła są mało ciekawe, zaś historia zapisana w kolumnach cyfr i rubrykach tabel jest „bezduszną”. Faktem jest, że statystyka historyczna jest specyficzną dziedziną, wymagającą skrupulatności i cierpliwości. Niemniej jednak bez jej owoców nie można dokonywać ustaleń i wysnuwać wniosków związanych przede wszystkim z dziejami lokalnych społeczności. Wnikliwa analiza materiałów o charakterze statystycznym i sprawozdawczym może przynieść wymierne i czasem zaskakujące efekty na takich płaszczyznach badań, jak: demografia, dzieje gospodarcze, zdrowotność, wojskowość, etc. Stąd też zachęcamy do spoglądania „łaskawszym okiem” na wielostronicowe zestawienia i wielkoformatowe arkusze statystyczne.

Dzisiaj jednak danych liczbowych pokażemy nieco mniej, skupiając się na dokumentacji związanej z samą organizacją

prac nad wybranymi spisami. Zaczerpnięte z zasobu Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim przykłady pochodzą z trzech okresów historycznych. Najstarsze ukazują zestawienia statystyczne Piotrkowa z końca XIX w. Kolejne przykłady wiążą się z jednodniowym spisem ludności z 1916 r. przeprowadzonym na naszym terenie przez okupacyjne władze austro-węgierskie z czasów I wojny światowej. Najobszerniejszą część naszej okolicznościowej ekspozycji stanowią materiały związane z Pierwszym Powszechnym Spisem Ludności z dn. 30 września 1921 r. – tj. z pierwszym przedsięwzięciem tego typu w dziejach odrodzonej po okresie zaborów Polski.

Spis powszechny z 1921 r. przebiegał w specyficznych realiach odbudowywanego po okresie niewoli narodowej i wycieńczonego wojnami państwa. Był on odpowiedzią nie tylko na pilne potrzeby informacyjne władz państwowych, lecz również próbą uporządkowania sytuacji utrudnionej przez zniszczone lub nierzetelnie prowadzone środki ewidencji ludności w terenie. Efekt prac komisarzy spisowych pozwalał na oszacowanie naturalnego ruchu ludności (urodzeń i zgonów) oraz efektów migracji wojennych (wywołanych I wojną światową z lat 1914-1918 oraz walkami o granice Polski z lat 1918-1921). Pozyskane dane miały wspierać proces odbudowy i krzepnięcia młodego państwa. W opinii krytyków efekty spisu z 1921 r. nie były w pełni miarodajne, a czasem wręcz nieściste, co nie zmienia faktu, że przeprowadzenie Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności było przedsięwzięciem ważnym, potrzebnym i wymagającym organizacyjnie.

1143

Wykaz
Ogólnej Ludności w Miście Piotrowie
w roku 1855. inacydujący się ze Spisami
Delegacji Spisu Wojskowego zgodny.

Wykaz ogólny ludności w mieście Piotrkowie w roku 1855, zgodnie ze spisem wojskowym.

[illegible]

Wykaz ogólny ludności w mieście Piotrkowie w roku 1855, zgodnie ze spisem wojskowym.

F o b n y K a n t o

1146
1147

Fabrykantów Oble	2.	Fabrykantów Oble	2.
Fabrykantów Oble	13.	Fabrykantów Oble	1.
Fabrykantów Oble	1.	Fabrykantów Oble	2.
Fabrykantów Oble	2.	Fabrykantów Oble	170.
Fabrykantów Oble	4.	Fabrykantów Oble	4.
Fabrykantów Oble	5.	Fabrykantów Oble	50.
Fabrykantów Oble	50.	Fabrykantów Oble	2.
Fabrykantów Oble	2.	Fabrykantów Oble	1.
Fabrykantów Oble	5.	Fabrykantów Oble	14.
Fabrykantów Oble	50.	Fabrykantów Oble	50.
Fabrykantów Oble	4.	Fabrykantów Oble	4.
Fabrykantów Oble	4.	Fabrykantów Oble	4.
Fabrykantów Oble	4.	Fabrykantów Oble	2.
Fabrykantów Oble	15.	Fabrykantów Oble	15.
Fabrykantów Oble	4.	Fabrykantów Oble	4.
Fabrykantów Oble	1.	Fabrykantów Oble	4.
Fabrykantów Oble	4.	Fabrykantów Oble	4.

Wykaz ogólny ludności w mieście Piotrkowie w roku 1855, zgodnie ze spisem wojskowym.

413

WYKAZ STATYSTYCZNY

przedstawiający pod względem rolniczym stan

dóbr *Miasta Piotrkowa*

stanowiących własność

Uwaga. Do wykazu tego, jako ogółowego z całej gminy, dołącza się szczegółowych wykazów z oddzielnych dóbr.

Ogólny obraz dóbr v. gminy v. miasta. *Piotrkowa*

1. Liczba wsi, folwarków i probostw.

	Ogólna liczba w gminie	a w szczególności w dobrach będących własnością:								
		Rzeczności Lówickiego	Rządu	Zakładów doleżnych	Duchowieństwa	Kas miejskich	Donacyjną	Prywatnych Ordynacji	Prywatnych	Starozakonnych
Wsi <i>Miasta</i>	1		1							
Folwarków										
Probostw	1		1							

2. Rozległość gruntów.

Zostających w używalności	Całkowita rozległość	z tej rozległości przypada na:															
		Grunty orne		Ogrody	Łąki	Pastwiska		Lasy		Wydmy piaszczyste	Wody, t. j. rzeki, jeziora, sta- wy.	Błota i bagna	Pod zabudo- waniami.				
		Paszenne	Żytno			a. Pojedyncze gospodarstw.	b. Wspólne	Urządzone	Nieurząd- zone								
				Wł.M.P.	Wł.M.P.	Wł.M.P.	Wł.M.P.	Wł.M.P.	Wł.M.P.	Wł.M.P.	Wł.M.P.	Wł.M.P.	Wł.M.P.	Wł.M.P.			
		M i a r ę N o w o - p o l s k i e j 3 0 0 p r e t ó w e j															
<i>Piotrków. Miasto</i>	104 543	30 244	54 929	522	606		3			6	8		4				
Właścicieli drob- nych części .							3						1				
Włościan, koloni- stów i okupników	25 16 414	10	4 26 114	2	1 20		3						2				
Probostw . .	8 7 19	3	4 9 107	2 15	4 184				19 8								
Razem . .	137 28 470	43	3 44 66	15 224	7 24 15	8 10 189	6		19 8	6	8		5 2				
Pastwiska wspóln- e dworskie, Pro- boszczowskie i włościańskie .																	
Ogółem w całej gminie . . .	137 28 470	43	3 44 66	15 224	7 24 15	8 10 189	6		19 8	6	8		5 2				

3. Ludność.

- Właścicieli dóbr
- Właścicieli drobnych części ziemskich, to jest tak zwaną szlachty cząstkowej
- Okupników
- Rolników mieszczan
- Osadników starozakonnych
- Włościan rolnych to jest: wszystkich włościan posiadających uposażenie w gruntach, a wykazanych siedmiu działami obecnego wykazu za wyłączeniem z nich osadników starozakonnych
- Włościan bezrolnych:
 - slug wiejskich wszelkich nazwań, jako to: parobków i dziewczek, fernali, ratajów i t. p. w ogóle wszelkich slug, czy to po dworach, czy u włościan
 - wyrobników żyjących tylko z dziennego zarobku, a tym sposobem nie mających zapewnionego stałego utrzymania
 - wszelkich innych włościan bezrolnych, mianowicie: komorników, luźniaków, chałupników i t. p. o ile nie posiadają żadnego uposażenia w gruntach
- Oficyalistów ekonomicznych dworskich
- Wszystkich innych nie zaliczonych do powyższych kategorii

Całkowita ludność dóbr v. gminy

Osób głównych		Osób składających rodzin.		Ogółem
Płci		Płci		
Mez.	Żeń.	Mez.	Żeń.	
110	6	437	684	1237
5		27	36	68
53		172	325	550
100	180			280
50	21	99	95	265
444	241	2852	4218	8527
126428	35875658			10957

Wykaz statystyczny miasta Piotrkowa, 1859 r.

8

Wykaz statystyczny miasta Piotrkowa, 1859 r.

GEMEINDE	ANZAHL DER ANWESENDEN ZIVILPERSONEN			GEBOREN IN DEN JAHREN																Welche als Muttersprache angegeben haben.													
	Männer	Weiber	Zusammen	1910-1916																Können lesen und schreiben.				Können nur lesen.				Welche als Muttersprache angegeben haben.					
				1910-1916	1905-1909	1901-1904	1896-1900	1891-1895	1886-1890	1881-1885	1876-1880	1871-1875	1866-1870	1861-1865	1856-1860	1851-1855	1846-1850	1841-1845	1835-1840	unter 1835	polnisch	deutsch	russisch	polnisch	deutsch	russisch	polnisch	deutsch	russisch	polnisch	deutsch	russisch	
1	2	3	4																	6				7				8					
Übertrag =	41833	45817	87650																														
Kleinwies	4128	4585	8713	männl.	877	680	302	335	221	184	182	155	185	266	173	150	68	80	50	78	21	1093	118	—	56	206	87	—	68	388	280	—	10
				weiblich	882	606	510	505	302	283	202	255	168	274	145	157	86	76	37	32	25	866	67	—	32	348	70	—	54	224	313	—	18
Kleinwies	3121	3399	6520	männl.	690	486	128	264	108	124	102	123	148	182	129	126	56	71	48	76	13	860	134	1	9	117	69	—	—	268	713	—	—
				weiblich	675	493	114	312	196	244	163	163	127	173	112	113	64	55	40	38	17	900	123	—	2	254	106	—	—	278	319	—	2
Kleinwies	3409	3703	7112	männl.	730	557	325	243	138	129	113	148	98	187	142	145	88	85	21	43	15	383	68	—	31	364	—	—	—	328	174	—	—
				weiblich	702	596	412	312	176	235	122	272	144	197	116	139	87	81	26	46	15	236	15	—	13	199	—	—	—	352	182	—	—
Kleinwies	3328	3377	6705	männl.	630	538	338	264	157	199	104	138	119	168	133	139	54	80	22	33	27	438	15	3	—	164	—	—	—	338	—	—	—
				weiblich	604	446	368	246	228	243	133	81	105	162	90	140	50	84	25	39	21	198	1	—	—	186	—	—	—	376	1	—	—
Kleinwies	3504	3859	7363	männl.	693	637	476	370	163	175	101	146	137	183	147	139	71	69	48	33	16	886	79	5	56	233	11	—	—	318	242	63	1
				weiblich	762	570	434	443	272	289	171	202	164	198	102	136	64	50	22	24	16	680	74	1	31	439	13	—	—	374	358	91	—
Kleinwies	2855	3154	6009	männl.	634	504	388	191	87	118	92	117	110	159	103	130	63	71	39	32	27	323	35	—	15	66	2	—	—	289	56	—	—
				weiblich	624	456	372	243	161	278	113	120	102	176	88	135	44	76	14	25	28	234	20	—	5	161	1	—	—	308	65	—	—
Kleinwies	2241	2443	4684	männl.	442	386	305	193	103	92	60	88	85	134	95	108	36	51	19	30	14	444	22	—	360	45	57	—	—	209	132	—	—
				weiblich	468	344	288	226	146	174	109	183	75	122	65	93	36	49	20	24	16	216	20	—	275	100	58	—	—	2180	269	—	—
Kleinwies	16287	20074	36361	männl.	2935	2356	1961	1843	1005	923	762	800	745	815	633	554	321	263	150	127	45	7773	1186	57	139	1576	211	18	183	1568	170	1	118
				weiblich	2817	2114	2014	2481	1671	1633	1112	1176	957	925	760	710	406	371	190	140	87	8658	1157	78	144	1885	208	29	198	1933	600	—	149
Kleinwies	2635	2826	5461	männl.	574	404	330	291	177	139	92	114	83	136	103	92	45	43	23	25	17	235	43	1	8	124	3	—	—	278	128	—	31
				weiblich	533	344	333	352	235	219	119	108	91	147	94	88	40	52	19	25	12	105	66	2	13	156	10	—	—	268	141	—	42
Kleinwies	4065	4455	8520	männl.	877	759	577	319	146	113	90	163	138	221	178	192	57	72	29	51	33	536	10	1	10	180	—	—	—	398	—	69	—
				weiblich	872	747	533	250	211	247	222	279	184	289	126	180	53	105	17	34	26	280	8	—	4	322	—	—	—	408	—	64	4
Kleinwies	4812	5148	9960	männl.	1105	785	629	441	242	190	144	161	203	246	206	177	85	97	40	45	28	519	18	—	1	242	10	—	—	472	89	—	1
				weiblich	1052	787	582	432	307	381	249	279	208	283	184	188	64	76	36	49	31	249	10	—	1	296	24	—	—	5030	117	—	1
Übertrag =	32218	102816	135034	männl.	18754	14712	12113	7663	4437	4278	3180	3722	3554	4716	3761	3771	1884	1876	134	1005	179	2093	2361	64	2652	609	609	18	258	8733	1189	230	208
				weiblich	18754	14712	12113	7663	4437	4278	3180	3722	3554	4716	3761	3771	1884	1876	134	1005	179	2093	2361	64	2652	609	609	18	258	8733	1189	230	208

Form. 4. (Beilage zu W. S. Preß. Nr. 13064 (Stat. er. 1916).

Jednodniowy spis ludności zarządzony przez austro-węgierskie władze okupacyjne w 1916 r. - powiat piotrkowski.

GEMEINDE	ANZAHL DER AN			WESENDEN ZIVILPERSONEN																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
	Männer	Weiber	Zusammen	GEBOREN IN DEN JAHREN										Können lesen und schreiben.				Können nur lesen.			Welche als Muttersprache angegeben haben.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
				1910-1916	1905-1909	1901-1904	1896-1900	1891-1895	1886-1890	1881-1885	1876-1880	1871-1875	1866-1870	1861-1865	1856-1860	1851-1855	1846-1850	1841-1845	1836-1840	unter 1835	polnisch	deutsch	russisch	polnisch	deutsch	russisch	polnisch	deutsch	russisch																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														
1	2	3	4																		5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
Libertag	92218	102810	195028																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								

Spełniac dn. 10/11-1916. zał. 767/4

K. u. k. Kreiskommando in Piotrków

S. 21433. K/49

Statystyka szkód wojennych
w powiatach położonych na
zachodnim brzegu Wisły.

S. 29/5 1916 L. 656

Bardzo pilnie.
Termin.

Okólnik.

Do wszystkich Panów Wójtów gmin
w łęckim obwodzie i Magistratu
Piotrków Dnia 25. sierpnia 1916. m. r. miasta Piotrkowa.

W myśl reskryptu c. i. k. Generalnego Wojskowego Gubernatorstwa z dnia 21. sierpnia 1916. N. Nr. 47887. przesyłam w załączeniu druki, celem zastawienia statystyki szkód z powodowanych wybuchem wojny w r. 1914. i 1915. w powiatach położonych na zachodnim brzegu Wisły, z poleceniem wypełnienia wszystkich rubryk załączonych wykazów dokładnie i sumiennie i przedłożenia c. i. k. Komendzie obwodowej z powrotem w nieprzekraczalym terminie do dnia 10^{go} września. -

Haraczem należy ludność pouczyć, że rozchodzi się tylko o statystykę szkód, spowodowania, aby ludność sumiennie a prawdziwie szkody wyrażone w czasie wojny zapodała.

Za ścisłe wykonanie tego polecenia jak również za dokładne i sumiennie wypełnienie załączonych wykazów, oraz za dotrzymanie terminu czynię osobście odpowiedzialnym Pana Wójtę. -

Z załączników.

8/10-11 2217

Komendant Obw.

8/916. Koursyni Sackiewicza za lata 2010-2011
p. m. r. K. u. k. Militärbezugsatgouvernement
für die Okkupation Ostpolen w Polce 24/11-16
L. 19381.

Dokumentacja okupacyjnych prac statystycznych z okresu I wojny światowej.

Petrikau, den 17. August 1916.

A n d e n

M a g i s t r a t , d e r S t a d t

P e t r i k a u .

Industrie- & Handels
Actien Gesellschaft
der vormaligen Unter-
nehmungen E m i l
H a e b l e r , Glas-
hütte „ K A R A „
in Petrikau.-

Einliegend überreichen wir Ihnen das uns zur Beantwortung überlassene Formular, welches wir, soweit dies möglich war, ausgefüllt haben. Da unsere Hauptbücher in unserer Centrale in Lodz geführt werden, so haben wir keine Möglichkeit die übrigen Fragen zu beantworten und kann dies erst geschehen, nachdem wir uns mit unserer Centrale in Lodz verständigt haben werden.-

Wir bemerken, dass wir seit dem 15. September 1915 den Betrieb auf einem Schmelzofen aufgenommen haben.-

Die Verluste, die wir infolge des Krieges erlitten haben, betragen laut unserer Aufstellung, welche in Kürze von der Schaden-Kommission geprüft werden soll, ca. Rubel 42000.-. Ausserdem müssen wir rechnen, dass noch ca. 50 - 60% unserer Aussenstände per 30/6 1914, welche mehrere hunderttausende Rubel betragen, verlieren werden, indem eine grosse Anzahl unserer Kunden, infolge des Krieges, verarmt und zahlungsunfähig ^{ge} worden sind und viele gar nicht mehr vorhanden sind; wir dagegen werden unseren Gläubigern jede Kopeke, die wir ihnen schulden, mit Zinsen bezahlen müssen.-

Zum Schluss müssen wir noch bemerken, dass fast sämtliche Rohmaterialien, die wir bei der Herstellung des Glases verwenden, ums Doppelte und mehr während der Kriegszeit im Preise gestiegen sind.-

Hochachtungsvoll

Industrie- & Handels-Act-Ges.

der vorm. Haeblerschen Emil Haebler

Heinrich

Dokumentacja okupacyjnych prac statystycznych z okresu I wojny światowej.

128

ROZKAZ

Na zasadzie § 15. Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 czerwca 1921 roku i porozumienia się z Głównym Urzędem Statystycznym zarządzam przeprowadzenie powszechnego spisu osób wojskowych w armji w myśl zatwierdzonego przezemnie regulaminu.

Minister Spraw Wojskowych:

(—) SOSNKOWSKI

Generał-Porucznik.

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – instrukcje dla Wojska Polskiego.

ODEZWA

Podstawą bytu i rozwoju każdego państwa jest znajomość swego posiadania. Tem koniecznijszem jest to w Polsce, gdzie dotąd nie można było policzyć się bezstronnie i rzeczowo, a wszelka statystyka naginana szła przez rządy zaborcze do ich celów politycznych. Uznając konieczność stworzenia fundamentu, na którym opierać się ma budowa całego państwa, rząd polski z wielkim nakładem sił i kosztów podejmuje zadanie spisu ludności i mienia na ziemiach Rzeczypospolitej. Aby osiągnąć jaknajdokładniejsze liczby, spis ma być wykonany na obszarze całego państwa w jednym terminie, t. j. w nocy z dnia 30 września na 1 października 1921 r.

Spis wykazać ma na podstawie gospodarczej stan liczbowy mieszkańców, inwentarza, budynków i ziemi.

W wojsku polskiem na skutek porozumienia M. S. Wojsk. z Główną Radą Statystyczną, przeprowadzą spis władze wojskowe, spisując grupy i jednostki, należące do stanu żywnościowego oddziałów, zakładów i urzędów Armji.

Zwracając uwagę na niezmierną doniosłość zrachowania po raz pierwszy w niepodległym państwie polskiem ilości mieszkańców i majątku narodowego, wzywam już dziś wszystkie jednostki wojskowe, aby dołożyły wszelkich starań i wysiłków, celem jaknajdokładniejszego przeprowadzenia spisu w powierzonym im przez M. S. Wojsk. zakresie i spieszyły z pomocą władzom cywilnym wszędzie tam, gdzie tego wymagać będzie potrzeba.

Dzięki swej organizacji powinno wojsko polskie wykonać zadania te wzorowo. Nawet drobne niedokładności i usterki mogą zachwiać całą, z wielkim trudem i nakładem pieniężnym przygotowaną akcją rządu i uniemożliwić przedstawienie narodowi dokładnego obrazu w cyfrach i datach.

Już dziś polecam władzom wojskowym pomyśleć zawczasu o tem, aby w dniu spisu wszystko, podlegające spisowi, znajdowało się na miejscu stałego pobytu i lokacji, aby urlopy, podróże i odkomenderowania były o ile możności skrócone do najmniejszych rozmiarów; aby stosunek prawny ziemi, budynków i inwentarza był wyjaśniony.

Sposób postępowania, organizację i odpowiedzialność podczas spisu w wojsku regulować będą szczegółowe regulaminy i rozkazy, wydane w najbliższym czasie, które przestrzegane być muszą z bezwzględną ścisłością.

Jestem przekonany, że nie będę miał powodu zastosowania przewidzianych w regulaminie surowych kar za niewykonanie przepisów.

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – instrukcje dla Wojska Polskiego.

Sprawę spisu wojska zleciłem delegatowi M. S. Wojsk. do Głównej Rady Statystycznej, Szefowi Sekcji III Biura Prezydjalnego. urz. wojsk. VI r. Dr. Jaworskiemu Tadeuszowi, który łącznie z Wydziałem Statystycznym przeprowadzi wszystkie formalności dotyczące organizacji spisu, regulaminów i instrukcji. Wszystkie oddziały, zakłady i urzędy zwracać się będą bezpośrednio do wymienionego delegata pod nagłówkiem: „W sprawie spisu“.

Minister Spraw Wojskowych
(—) SOSNKOWSKI
Generał-Porucznik

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – instrukcje dla Wojska Polskiego.

GŁÓWNY
Urząd Statystyczny.-
Nr. III 5/25

Warszawa, dn. 27. VIII. 21 r.
Al. Jerozolimskie Nr. 80/80

DO Magistratu miasta Piotrkowa
PANA STAROSTY zysniano dnia 12/II 1921 r. Nr. 10
pow.....

Piotrków

10053
miasto Piotrków
30. I

Dla pomyślnego przeprowadzenia spisu niezbędnym jest przede-
wszystkiem posiadanie poszczególnych formularzy, w takiej liczbie,
żeby podczas spisu takowych nie zabrakło. Z drugiej jednak strony
nie jest dopuszczalnym, szczególnie ze względu na obecne wysokie
ceny papieru i druku, nadmiar formularzy, gdyż niewypełnione formu-
larze po spisie nie będą miały żadnej wartości.

Wychodząc z tych założeń, Główny Urząd Statystyczny na zasa-
dzie posiadanych danych obliczył, iż na powiat m. Piotrków
niezbędna jest następująca ilość formularzy: A. 11000, B.,
C₁, C₂, C₃ 2170, D₁, D₂ 170, E.
F., G. 780 i wysłał takowe do Pana Starosty /Pana Prezy-
denta, Burmistrza/.

Prócz tego pewna ilość formularzy została wysłana do woje-
wództwa, jako zapas wojewódzki, z którego starostwa i magistraty
będą mogły czerpać formularze w razie gdyby im zabrakło podczas
samego spisu.

Obecnie, po zestawieniu wykazu miejscowości i nieruchomości, po
podziale terytorjum na okręgi spisowe należy sprawdzić, czy posiadana
ilość formularzy jest wystarczającą.

Formularzy C₁ powinno być tyle, ile jest nieruchomości wiejs-
kich podzielonych przez 27 /ilość wierszy w jednym arkuszu tego
formularza/.

Formularzy C₂ lub C₃ - tyle, ile jest nieruchomości w odno-
śnych miastach i miasteczkach, w których formularze te wchodzi
w zastosowanie.

1
1921

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – dokumentacja organizacyjna.

Dla określenia niezbędnej ilości formularzy A należy w przybliżeniu obliczyć ile przeciętnie mieszkań w zależności od stosunków miejscowych znajduje się w jednej nieruchomości. Dla miejscowości wiejskich będzie ich przeważnie około 1,05 - 1,08, w małych miastach 2-3, w większych miastach zaś znacznie więcej. Ilość nieruchomości należy następnie pomnożyć przez ustaloną przeciętną ilość mieszkań w jednej nieruchomości.

Szczególną uwagę trzeba zwrócić na obliczenie niezbędnej ilości formularzy sierocych /B/, przez zebranie odpowiednich informacji, gdyż w poszczególnych miejscowościach ilość sierot i półsierot może bardzo znacznie się wahać, a Główny Urząd Statystyczny obliczył je jednakowo dla wszystkich miejscowości w $1\frac{1}{2}\%$ ogólnej sumy ludności.

Ilość niezbędnych formularzy B, D₁, D₂, E należy obliczyć według ilości miejscowości i ilości okręgów spisowych, ilości gmin w powiecie.

Do wszystkich powyższych obliczeń należy dodawać 10% jako zapas. O ile po dokonaniu tych obliczeń okaże się, że posiadane formularze nie wystarczą do przeprowadzenia spisu, należy natychmiast zwrócić się do Głównego Urzędu Statystycznego z prośbą o dodatkowe przyznanie niezbędnej ich ilości, szczególnie wyszczególniając jednak w jaki sposób obliczono potrzebną ilość formularzy dla skontrolowania tych obliczeń. Zapotrzebowania bez takiego dokładnego ich umotywowania nie będą uwzględniane.

ZA DYREKTORA

J. Włodarski

w z. Kierownika Wydziału Spisu Ludności.

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – dokumentacja organizacyjna.

Protokół
z posiedzenia Komisji Sprisowej
w dniu 26-go sierpnia 1921 r.

MM

Obecni na posiedzeniu Komisji Sprisowej byli: 1.) Inspektor Sekcji Podręcznych p. Skowronski Jan; 2.) M. Podmurnicki Adam; 3.) Działal Bolesław; 4.) Podmurnicki Stefan; 5.) Berlin i 6.) Laski Stefan. Na posiedzenie nie przybyli p.p. radca Małagiewicz Roman, Żerkowski Józef, Kępiński Feliks i Kosmowski.

Na posiedzeniu powyższej Komisji postanowiono:

- I. Wydać odezwę agitacyjną do ludności m. Półki w sprawie sprisów podręcznych.
- II. Wydać instrukcję z odpowiedniami wskazaniemi, dotyczącymi i popularyzacji sprisów podręcznych.
- III. Odezwę się do duchowieństwa wyświęconych wyznawców, jak również do wyznawców Stowarzyszeń i Kościoła o wzpódmocnieniu w popularyzowaniu sprisów podręcznych, jak również o umieszczeniu odezw na temat sprisów podręcznych.
- IV. Zwrócić się do Gminy Życiowski, jak również do Stowarzyszeń i Kościoła Życiowskich, aby odesłały instrukcję z wskazaniem popularyzacji sprisów podręcznych, wypracowaną w języku żydowski.
- V. Zakończono do Komisji Sprisowej p. inż. Rudzińskiego Bractwa, celem oddania „Dziennika Narodowego”.
- VI. Zaproszono przedstawicieli Stowarzyszeń Polaków na dzień 31-sierpnia, zaś przedstawicieli Stowarzyszeń Żydowskich na dzień 29 sierpnia na godz. 6. po poturczeniu odezw omówienia sprisów żydowskich i propagandy sprisów podręcznych.
- VII. Odesłać pismo odezwę i za pośrednictwem „Dziennika Narodowego” o temacie rozprawy angażowania Komisarzy sprisowych, pismem podać, iż za sprisami, ich uformowania okręgów, Komisarzy sprisowych obywateli

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – dokumentacja organizacyjna.

AGISTRAT
Statystyczny
20IX-1921r.

Magistrat miasta Piotrkowa zawiadamia nizej wymienionych W.W.P.P. iż zostali przyjęci na Komisarzy Spisowych. Równocześnie prosi o przybycie do lokalu szkoły Imienia Kościuszki przy ul. Aleji 3-go Maja w dniu 2^{IX} t.j. w ^{czwartek} środę o godzinie 4-ej po południu.

Uprasza się o punktualność .-

W.P.P. Bieńkowski Jan Kaliska 22
" Leszczyński Czesław Bykowska 84.
" Leszczyński Władysław Bykowska 84.
" Popiel Jerzy -ul. Kaliska. 22.
" Sobański Kazimierz -Kaliska 3.
" Sobański Janusz -Kaliska 3.
" Leszczyński Tadeusz -Bykowska 84.
" Micke Mieczysław -Bykowska 109.
" Felker August -Bykowska 85.
" Kajdziński Wacław -Krakowska 40.
" Kajdzińska Karolina -Krakowska 40.
" Chmieliński Józef -Stacja Towarowa dom Kolejowy
" Fulek Stanisław -Szklana 16.
" Potaczek Jan -Zelazna 8.
" Michalski Jan -Szkoła Poniatowskiego.
" Mikacz Franciszek -Szkoła Poniatowskiego.
" Bartosz Władysław - Rokszycka. 18.
" Badek Antoni -Tomickiego 5.
" Krasoń Józef - Rokszycka 18.
" Zimowski Kazimierz -Legjonów 18.
" Piotrowski Alfons - Bujnowska 12.
" Kosiński Jan - Bykowska 46.

Handwritten notes and signatures:
- *Przebiegłość*
- *Popiel*
- *3 - Nieobecni*
- *Kajdziński*
- *Kajdzińska*
- *Zamiadani*
- *W. Mark*
- *Zamiadani*
- *Normadaw*

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – dokumentacja organizacyjna.

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – dokumentacja organizacyjna.

86

Lista uczniów zakwalifikowanych
do pomocy przy przeprowadzeniu
Spisu powszechnego.

z klasy 8mej

1. Banaszkiewicz Władysław
2. Broniarczyk Jan
3. Czapla Jan
4. Frycz Lucjan
5. Gajewski Władysław
6. Gemel Stanisław
7. Gogolewski Grzegorz
8. Jaworski Michał
9. Józefowski Władysław
10. Kozłowski Franciszek
11. Krawczyk Józef
12. Krupa Romuald
13. Kryński Jan
14. Lachowski Teofil
15. Makowski Mieczysław
16. Marczant Mieczysław
17. Mokrzycki Marjan
18. Motkowski Zbigniew
19. Niciński Bogusław
20. Nowierski Lubomir
21. Paroll Teodor
22. Płoso Józef
23. Pol Władysław
24. Pruszyński Zbigniew
25. Supały Stefan
26. Szalek Roman

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – dokumentacja organizacyjna.

27.	Szadaiński	Jan
28.	Umiński	H. Holol
29	Wolski	Eustachy
30	Nowakowski	Józef
31.	Lefort	Józef
z klasy III ^a		
32.	Chrzaniński	H. Holol
33	Gajkiewicz	Bolesław
34.	Gościński	Władysław
35	Hertes	Fadusz
36.	Jaworski	Józef
37	Just	Jan
38	Kacprzak	Stolam
39.	Kasprzykowski	Zygmunt
40	Klawe	Zygmunt
41	Klawe	Tobolewski
42	Kozłowski	Jan
43	Krauze	Maciej
44.	Kubiakowski	Hipolit
45	Lasota	H. Holol.
46.	Leonowicz	Józef
47	Nowykowski	Józef
48	Popowski	Tobolewski
49	Polochi	Zygmunt
50	Siobkowski	Edmund
51	Gajski	Bolesław
52	Krelecki	Zygmunt
53.	Tyborowski	Józef
54.	Trześniowski	Aleksander
55.	Wroblewski	Wincenty

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – dokumentacja organizacyjna.

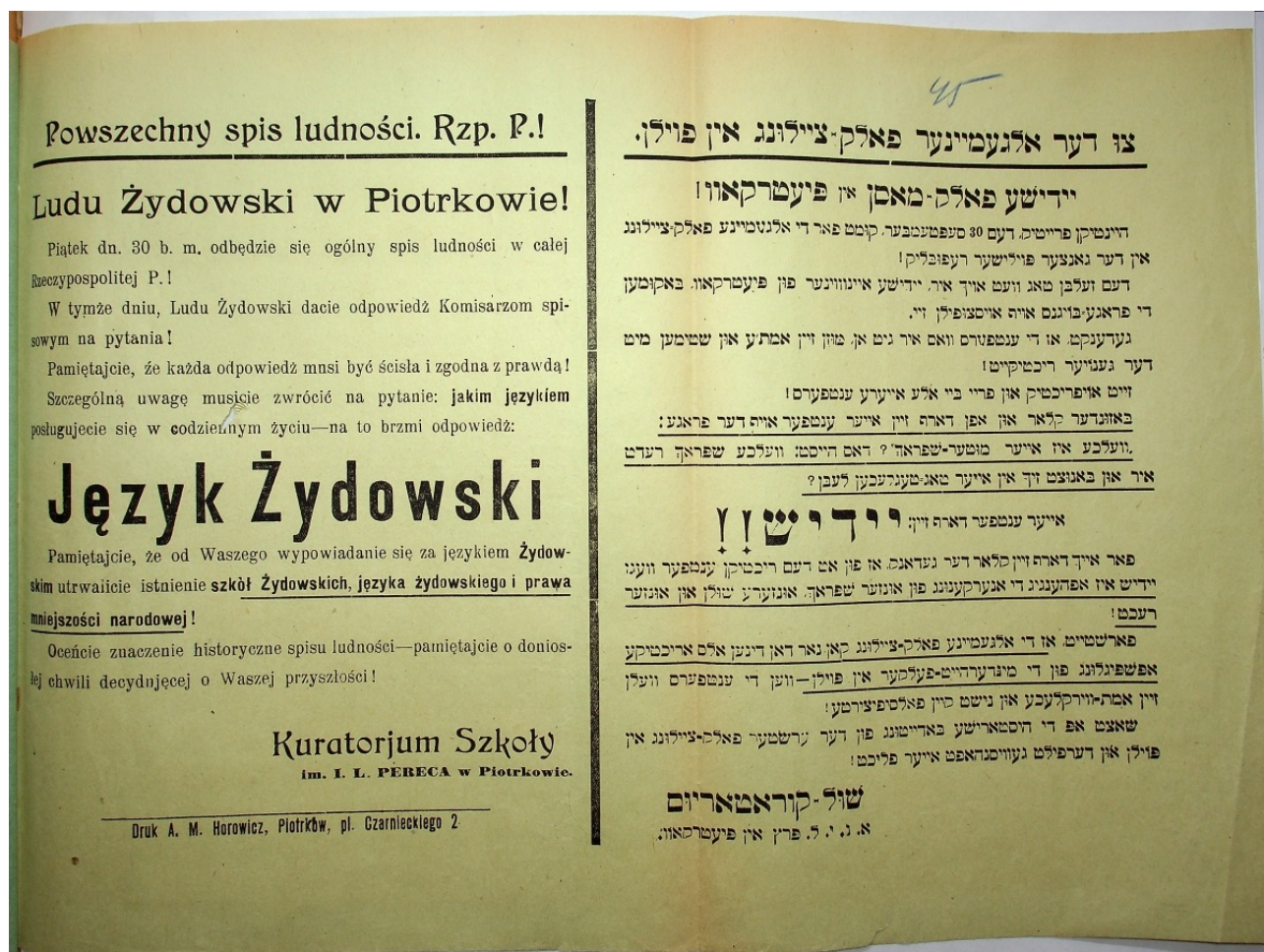
z klasy III^b

85

56	Blaszczyk	Marian
57	Grabwa	Franciszek
58.	Dubicki	Bolesław
59.	Goźbionki	Hilold
60.	Grudziński	Leopold
61.	Gutknecht	Bruno
62.	Kocimowski	Włodysław
63.	Kucharski	Lucjan
64	Majewski	Józef
65	Prytułski	Stefan
66	Świdowski	Henryk
67	Węgrzynowski	Bolesław
68	Zaśnowski	Stefan
70	Stanowski	Leopold

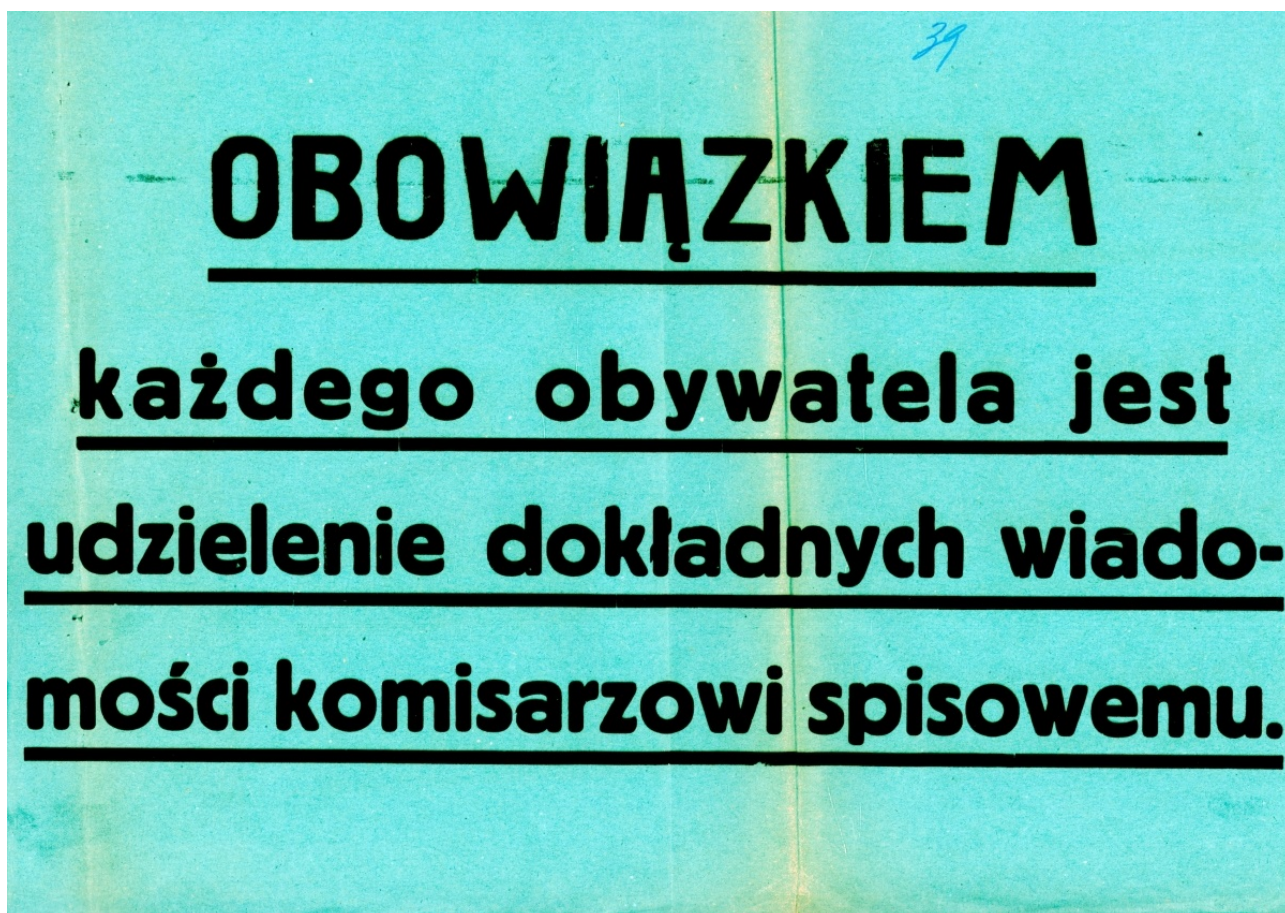
Dyrektor

Fabiani

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – obwieszczenia.

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – obwieszczenia.

29

W SPRAWIE SPISU POWSZECHNEGO.

1. Spis powszechny ludności, zwierząt domowych oraz gospodarstw rolnych, leśnych i ogrodowych z dnia 30-go września rozpocznie się o godz. 7 rano, w sobotę 1 października i trwać będzie do godz. 12 w nocy.

2. Całe miasto podzielono na 129 okręgów spisowych.

3. W każdym okręgu spisu dokonywać będzie osobny Komisarz spisowy.

4. W przeddzień spisu Komisarze spisowi rozdadzą formularze spisowe zarządom gospodarstw zakładowych (przysłulki dla sierot, szpitale, zakłady dla inwalidów, hotele, gospody, bursy i t. d.) oraz właścicielom folwarków. Zarządy te powinny formularze należycie wypełnić.

5. Każdy Komisarz spisowy w czasie wykonywania swoich czynności ma charakter funkcjonariusza publicznego i stoi pod prawną ochroną przysługującą urzędnikom państwowym.

6. Wszystkie podlegające spisowi osoby, a przedewszystkiem głowy gospodarstw rodzinnych, obowiązane są udzielać Komisarzowi spisowemu zeznań, objętych formularzami spisowymi i okazywać na jego żądanie dokumenty potrzebne do sprawdzenia tych zeznań (Rozp. Rady Ministrów z dn. 9 czerwca 1921 r., Dz. Ust. Nr. 586. r.).

7. Kto świadomie lub z niedbalstwa poczyni zeznania nieprawdziwe, lub kto nie udzieli Komisarzowi spisowemu informacji, wzbrania się wpuścić go do mieszkania, budynków gospodarskich, kto wogóle utrudnia mu sprawdzenia okoliczności objętych badaniem—będzie karany w drodze administracyjnej grzywną lub aresztem.

Piotrków, dnia 17 września 1921 roku.

MAGISTRAT.

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – obwieszczenia.

DO WSZYSTKICH OBYWATELI RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

ODEZWA.

Zjednoczona i odbudowująca swój byt państwowy i gospodarczy Polska stoi przed całym szeregiem niezmiernie doniosłych zagadnień. Ludność, która tak wiele ucierpiała w ciągu długich lat zawieruchy wojennej, wymaga szczególnej opieki; zrujnowany przemysł, zniszczone gospodarstwa i domy mieszkalne — trwałej i szybkiej odbudowy.

Zebranie dokładnych i szczegółowych wiadomości o ilości ludności Państwa Polskiego, o podziale jej pod względem płci, wieku, narodowości, wyznania, zawodu, stopnia wykształcenia i zdolności do pracy; zebranie wiadomości o gospodarstwach i stosunkach rolnych, będących podstawą bytu Polski, o stosunkach mieszkaniowych — jest palącą potrzebą społeczną i jednym z najpilniejszych zadań Rządu.

Zadanie to zostanie wypełnione przez

Pierwszy Powszechny Jednodniowy Spis Ludności Rzeczypospolitej Polskiej

na podstawie uchwał Sejmu Ustawodawczego, zarządzony na dzień 1 października r. b. przez Radę Ministrów, przygotowany przez Główny Urząd Statystyczny. Ludność sama winna zrozumieć, jak wielkie znaczenie posiada dla niej zamierzony spis i udzielić swej pomocy. Przedewszystkiem każdy obywatel ma moralny obowiązek dać ścisłe i zgodne z prawdą odpowiedzi na zadawane mu przez komisarzy spisowych pytania.

Odpowiadajcie śmiało! Zeznania poczynione w czasie spisu będą używane tylko do celów statystycznych. Nie mogą one być udzielane władzom publicznym, ani też osobom prywatnym w innym celu, w szczególności zaś nie mogą być podstawą do nakładania podatków, przeprowadzania rekwizycji, lub wytaczania dochodzeń sądowych i administracyjnych.

Obywatele! Wzywamy Was do spełnienia obowiązku, który przyniesie pożytek całemu społeczeństwu i Wam Samym.

Marszałek Sejmu Ustawodawczego (—) Trąpczyński.

Vice-Marszałkowie: (—) poseł J. Bojko; (—) poseł J. Moraczewski;

(—) poseł St. Osiecki; poseł (—) ks. Stychel.

Druk „Bydki Wydawn. Powst.”, Aspidalna 1 — w doterawie Waraz. Sp. Wyd.

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – obwieszczenia.

ODEZWA!

Dnia 30 września odbędzie się pierwszy powszechny

SPIIS LUDNOŚCI W POLSCE.

Spis ów ma nam dostarczyć bogatego materiału statystycznego, który jest niezbędnym w każdej dziedzinie życia. Wszelka działalność, wszelka praca twórcza, wszelka inicjatywa musi wynikać z podłoża dokładnej znajomości panujących warunków i rzeczywistości. Znajomość tą zdobyć możemy jedynie w drodze gruntownych badań statystycznych, których podstawą musi być spis ludności.

Dotychczas czerpaliliśmy nasze wiadomości w tej dziedzinie z spisów ludności dokonanych przez państwa zaborcze. Ich charakter stronnicy i tendencje wrogie Polsce sprawiają, że cały ten materiał pod wielu względami nie spełnia swego zadania bezwzględnego odzwierciedlania prawdy.

Długi okres wojny i przewrotów, który kraj nasz z całą ludzkością przeżył — dokonał olbrzymich zmian w każdej dziedzinie, a zwłaszcza głębokimi przeorał bruzdami nasze oblicze gospodarcze. Jeżeli w normalnych warunkach nasz materiał statystyczny musi być co pewien czas poddany rewizji, tem niezbędniejszym jest to po okresie gwałtownych wstrząśnień i przemian.

Jest rzeczą niezbędną aby, spis ludności dał nam wierny i bezwzględnie prawdziwy obraz rzeczywistości. Spisowi ludności obce są wszelkie inne tendencje prócz jednej — odsłonięcia zupełnej prawdy.

Cel ten może być urzeczywistniony jedynie tylko **przy współpracy i świadomem współdziałaniu wszystkich obywateli.**

Obowiązkiem każdego jest dokładnie i zgodne z prawdą wypełnienie arkuszy spisowych, udzielenie wszelkiej pomocy komisarzom spisowym, uświadomienie sąsiadów i znajomych o celu i potrzebie spisu ludności i danie im odpowiednich wskazówek.

Wszelkie obawy, że materiał uzyskany ze spisu ludności może być użyty do innych celów, jak np. do wymiaru podatku i t. p., są zupełnie nieuzasadnione. **Jest on dostępny jedynie tylko dla celów statystycznych.** Podanie zupełnej prawdy nie grozi nikomu żadnem niebezpieczeństwem.

Niech nikt nie uchyla się od udziału w spisie!

Niech nikt nie ukrywa prawdy!

Każdy niech ułatwi dzieło dokonania pierwszego w Polsce spisu ludności!

Każdy winien dołożyć swoją cegiełkę do wielkiego celu odkrycia i odsłonięcia rzeczywistego oblicza współczesnej Polski!

Wrzesień 1921 roku.

Magistrat m. Piotrkowa.

Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce, 1921 r. – obwieszczenia.